

הסכת ושמע ישראל

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הֲסִפְתָּ וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לַה' אֱלֹהֶיךָ: (דברים כז ט).

רמב"ן על הפסוק – שיתוף הכהנים הלוויים

וטעם ויצו משה וזקני ישראל - כי אחרי שהשלים משה דבריו, צוה לזקנים שידברו גם הם עמו ויזהירו בעם לשמור כל המצוות, כי כל עם הולך בעצת זקניו. וכתב: "אשר אנכי מצוה אתכם" ולא "אנחנו", כי עיקר הדיבור למשה, והזקנים ירימו קולם לאמר לעם שמעו והאזינו ועשו. וכן: "וידבר משה והכהנים הלוים אל כל ישראל וגו' " (פסוק ט), כי אמרו הכהנים לעם: הסכת ושמע ישראל, ומשה אמר: היום הזה נהיית לעם.²

פירוש צרור המור פרשת כי תבוא – עם הפנים למעמד הר גריזים והר עיבל

אח"כ אמר וידבר משה והכהנים הלוים וגו' הסכת ושמע ישראל. לפי שהכהנים והלוים היה להם לעמוד בהר גריזים ובהר עיבל עם ארון הברית. והלוים היו אומרים כל הארורים. נצטרפו בכאן הכהנים עם משה כמו שנצטרפו למעלה הזקנים עם משה. לפי שהאריכו ימים אחרי משה והיה להם להנהיג לישראל. ואמר הסכת ושמע ישראל לשון יחיד. להורות שאחר שנצטוו בכתיבת התורה על האבנים. להרים מכשול יצר הרע שנקרא אבן נגף וצור מכשול.³

אבן עזרא פרשת כי תבוא – פירוש "הסכת"

הסכת - פירושו לפי מקומו, כי אין ריע לו. היום הזה נהיית לעם - שִׁכְרוֹת עִמָּךְ בְּרִית.⁴

¹ לאורך ספר דברים אנו מוצאים מספר פסוקי "מפתח" בהם משה מנסה לתמצת השקפת עולם או להתוות דרך, למצות את ברית מואב, במשפט כולל ומסכם. פסוקים כגון: "שמע ישראל", החזרה על עשרת הדברות, "ולא נתן לכם ה' לב לדעת", "בנים אתם לה' אלוהיכם", הפסוק: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י יב) - עליו הרחבנו בדברינו [עשה מאהבה עשה מיראה](#) בפרשת עקב. ויש עוד פסוקים כאלה לאורך ספר דברים בו משה נפרד מעם ישראל. כך נראה גם הפסוק שלנו המכיל צירוף שני ביטויים יחידאיים בתנ"ך: "הסכת ושמע" וכן: "היום הזה נהיית לעם" (שמתאים גם הוא ככותרת לדברינו הפעם). וחשוב לשים לב שכאן מודגש "הכהנים והלוים" לצד "כל ישראל", ועל כך בדברינו להלן.

² כך מפרש גם אבן עזרא שקדם לרמב"ן: "וידבר משה והכהנים הלוים - כאשר כתוב זקני ישראל. והעיקר משה". ספר דברים הוא ספרו של משה, אך כאן לא רק משה מדבר כאן אלא גם הכהנים והלוים (הושע נעדר, הוא יישא את דברו, בדומה למשה, בסוף ימיו, בפרקים כג כד החותמים את ספרו). נראה כאילו משה חולק במכוון "צוואה" זו עם אלה שימשיכו להנהיג את העם לאחר הסתלקותו ואולי יהיו אחראים על קיומה. רמב"ן מסכים עם אבן עזרא שעיקר הדיבור הוא של משה, אך יוצר חלוקת תפקידים: הכהנים והלוים (והזקנים) קוראים: הסכת ושמע ישראל ואילו משה אומר: היום הזה נהיית לעם.

³ פירוש צרור המור (רבי אברהם ב"ר יעקב סבע, ספרד המאה ה-15, קסטיליה ספרד 1440 - וורונה איטליה 1508. ממגורשי ספרד לפורטוגל 1492, תלמיד של ר' יצחק די ליאון), מצביע על מיקומו המיוחד של הפסוק שלנו במבנה הכללי של פרק כז והנושאים הנדונים בו. לא בכדי משותפים כאן הכהנים והלוים והזקנים. פסוקים ט-י כלואים בין מצוות כתיבת התורה על אבנים (עליה הרחבנו בדברינו [האבן פשוט את האבן](#) בפרשה זו בשנה האחרת) מחד גיסא, ובין הציווי על מעמד הר גריזים והר עיבל (ראה דברינו [ברית הר גריזים והר עיבל](#), גם הם בפרשתנו) מאידך גיסא. בשניהם יש לכהנים ללוים ולזקנים חלק חשוב. נראה כאילו משה מייצר כאן מעמד מכין, בו הוא עצמו שותף ובכך כאילו מכניס עצמו לארץ ישראל דרך שתי מצוות ומעמדות אלה בהם הוא לא יזכה להשתתף בפועל. ראה גם התייחסות אברבנאל למבניות הפרק שלנו (שמרבית המפרשים מתעלמים ממנה): "הנה לזה הקדים לדבר על לבם דברים טובים וניחומים ושיתף עמו הכהנים הלוים בדבר זה. כי לפי שהם היו עתידים לעשות הברכה והקללה, המה יקדימו לומר: הסכת ושמע ישראל אל תירא ואל תפחד משמוע הקללות אשר אנחנו עתידים לדבר באזניכם. כי אין זה בשנאת ה' אתכם כי אם לאהבתו אתכם ולחפצו שתשמרו את מצותיו ולכן בקבלתם תהיה היום לכם לה' אלהיך". והנה קבלנו פירוש לביטוי עצמו: הסכת ושמע הוא לשון הרגעה ופיוס. ראה דברינו [על התוכחה](#) בפרשה זו.

⁴ אין למילה הסכת אח וריע במקרא ואבן עזרא סומך עלינו שנדע להבינה מעצמנו לפי מקומה וענייניה. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמפרש: "הסכת לשון האזנה" וכמוהו נראה שהולכים רבים, כולל חז"ל (ובימינו תורגם Podcast "הסכת"), ואם כך אין זו אלא כפילות לשון, כמו: הקשב ושמע. ועל בסיס זה פרשו מילים קשות במקומות אחרים כגון רד"ק את הפסוק בעמוס ה כו: "וּנְשָׂאתֶם אֶת סְפוֹת מִלְּקָכֶם וְאֶת כִּיּוֹן צִלְמֵיכֶם ... יש מפרשים ספות ענין הסכת ושמע כלומר מאזינים לעבודת עכו"ם". וכך מפרש גם רבי בחיי בן אשר את הפסוק בדברי הימים - א ב, נה: "ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים. תרעתיים - שהם יושבים בשערי בית המדרש, שמעתיים - ששומעים ולומדים, סוכתיים - שהיו משימים אזניהם לשמוע בכון לשון (דברים כז, ט) הסכת ושמע". ראה גם רשב"ם במסכת בבא בתרא עד ע"א בסיפור של מתי מדבר שראה רבה בר בר חנא כשהערבי אומר לו שיקשיב מה הם אומרים: "אצית - הסכת ושמע". ואם הגענו לערבי, הרי "ספנת" פירושה שתוק או שתיקה בערבית ("אסכות") ומדוע באמת לא מציין זאת אבן עזרא שוודאי הייתה הערבית שגורה בפיו ואינו נמנע מלציין "בלשון ערב" במקומות אחרים בפירושו? זאת ועוד, ראה פירושו לפסוק בעמוס ה כו: "ונשאתם, סכות - מגזרת הסכת ושמע ושרשו סכת והטעם סבלות רצון. וכן בלשון ישמעאל אומר אדם לחבירו סבתלי" והוא שיאמר לו סבול דברי וקבל ברצון". מדוע שותק אבן עזרא בפרשתנו ואומר שאין לו ריע, אך מסביר בפרטנות בספר עמוס? מדוע הוא לא מסביר שהסכת הוא פשוט שתוק - הס. ואנו נוסף נופך הסכת משלנו (מן הסתם כבר קדמנו אחרים) שסל"ה הוא לשון ראייה, אז אולי הפירוש הוא: הבט ושמע.

מסכת ברכות דף טז עמוד א – הסכת היא כוונת הלב

תנו רבנן: האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה, ושאר כל האילנות - יורדים למטה ומתפללין. ובעל הבית - בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו.⁵ ... ורמינהי: הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר: שמע ישראל, ולהלן הוא אומר: "הִסְכַּת ושמע ישראל", מה להלן בהִסְכַּת אף כאן בהִסְכַּת!⁶

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תבוא סימן ד – כיתות לתורה, אוזניים לתורה

"וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל" (דברים כז ט). מהו "הסכת"? אמר להם משה לישראל: עשו כיתות כיתות לתורה, והטו לבבכם לשמוע דברי תורה.⁷ דבר אחר: הסכת, אמר להם: תנו לבבכם ונפשכם לשמוע דברי תורה.⁸

שיר השירים רבה פרשה ב, וילנא סימן ג, דונסקי סימן טז – קימום התורה אחרי השמד

בשלפי השמד⁹ נתכנסו רבותינו לאושא, ואלו הן: ר' יהודה ורבי נחמיה ר' מאיר ור' יוסי ורשב"י ור' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' אליעזר בן יעקב.¹⁰ שלחו אצל זקני הגליל ואמרו: כל מי שהוא לָמַד יבא וְלָמַד, וכל מי שאינו לָמַד יבא וילמוד. נתכנסו ולמדו ועשו כל צרכיהן.¹¹ כיון שהגיע זמנם להיפטר, אמרו: מקום שנתקבלנו בתוכו אנו מניחים אותו ריקם? חלקו כבוד לר' יהודה שהיה בן עיר, ולא שהיה גדול מהם בתורה אלא מקומו של אדם הוא מכבודו.¹²

נכנס ר' יהודה ודרש: "ומִשָּׁה יִקַּח אֶת הָאֶהָל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמִּחְנֶה הַרְחֵק מִן הַמִּחְנֶה וְקָרָא לוֹ אֶהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֶהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמִּחְנֶה" (שמות לג ז) ... והיה כל מבקש משה אין כתיב כאן, אלא מבקש ה'. מכאן למדנו שכל מי שמקבל פני חברים כאילו מקבל פני שכניה.¹³ ואתם אחינו רבותינו גדולי התורה

⁵ לפי שקריאת שמע, חוץ מהפסוק הראשון, איננה צריכה כוונה ותפילה צריכה. ראה פירוש קהתי למשנה זו בברכות פרק ב משנה ד. בעל הבית, לעומת זאת, יכול להרשות לעצמו לרדת ולהתפלל ויש פירושים שונים מה זה "אין דעתו מיושבת עליו".

⁶ הגמרא מעמתת את המשנה שזה עתה ראינו שניתן לקרוא קריאת שמע בראש האילן משום שאין צורך בכוונה בקריאת שמע, עם ברייתא המחברת בין הפסוק שלנו: "הסכת ושמע ישראל" ובין הפסוק "שמע ישראל" ולומדת מחיבור זה שכן צריכה כוונה בקריאת שמע! (ראה מקור לברייתא זו במדרש תנאים לדברים פרק ו: "ר' שמעון בן יוחאי אומר: הקורא קרית שמע צריך שיכוין את לבו שנאמר: שמע ישראל. ולהלן הוא אומר: הסכת ושמע ישראל. מה להלן בהִסְכַּת אף כאן בהִסְכַּת"). מסקנת הגמרא שם היא שיש הבדל בין הפרק הראשון לשני של קריאת שמע. בפרק הראשון צריך להפסיק מהעבודה ולקרוא (אבל לא לרדת מהאילן! וזהו קיום "הסכת ושמע ישראל"). ואילו בפרק השני לא רק שנשארים בראש האילן, אלא גם ממשיכים במלאכה (בקטיף) וקוראים קריאת שמע! אולי מכאן לקחה החסידות את הסיפור הידוע על בעלי העגלה שהתפללו מנחה בשעה ששטפו את העגלות ... ועכ"פ, ראה עוד בגמרא שם בעמוד קודם (טו ע"ב) שהפסוק "הסכת ושמע ישראל" נדון גם לעניין הצורך (או אי הצורך) להשמיע לאוזן את מילות קריאת שמע (כולל הדין של חֲרַשׁ). ומסקנת הגמרא שם היא שהפסוק שלנו דווקא לא מתקשר לקריאת שמע אלא לשאר המצוות (הברכות, רש"י) או לדברי תורה ולימודה כפי שנראה במדרשי האגדה שלהלן בהרחבה.

⁷ את עניין הכתת או ה"סכת" נראה עוד להלן. כמקדמה ראה מסכת כלה רבתי פרק ה הלכה ד שזה אחד משני דברים שדוד מלך ישראל למד מאחיתופל ובניגם נהג בו כבוד וקראו אלופו ומיודעו: "אמר ליה: דוד, למה אתה יושב לבדך ועוסק בתורה? אין דברי תורה מתקיימין אלא בחברים ... ומנא אסבריה? דכתיב: הסכת ושמע ישראל, עשו עצמכם כתות כתות". ובפירוש בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף סג עמוד ב: "וכשישב לפני רבו אל ירגיל עצמו להקשות ולהשיב עד שידע בעצמו שכבר הבין בדבר עד תכליתו. דרך צחות אמרו: הסכת ושמע ישראל - הס ואח"כ כתת". קודם תשתוק, תאזין ותלמד היטב בעצמך ואח"כ תחלוק ותציג דעה אחרת. ומעשה בתלמיד ששאל את המורה: למה צריכים להרים את היד ולהצביע לפני ששואלים או עונים תשובה? וענה לו המורה: על מנת שהדם יזרום יותר טוב לראש ויחשוב שנית על שאלתו או על התשובה שהוא מציע. ואם השאלה קשה במיוחד או שהתשובה מורכבת, ויש להרים שתי ידיים ...

⁸ ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת כי תבוא דף מז עמוד ב: "הסכת לשון האזנה. היום הזה נהיית לעם. שיהא אדם שמח לשמוע דברי תורה כאילו ביום שקיבלו אבותינו מהר סיני". ושלמה המלך עשה "אוזניים לתורה" (שיר השירים רבה א ח). אולי מכאן לקחו המלמדים את "ההיתר" לתפוש באוזן של תלמיד שלא הקשיב ולא "היה בכיתה" - ואין לעשות כן.

⁹ המדרש מתאר את כינוס החכמים (רובם תלמידי רבי עקיבא) לחידוש לימוד התורה עם מות אדריאנוס קיסר בשנת 138 כאשר פסקו גזירותיו הקשות שבאו לאחר מרד בר כוכבא. וכבר נתפסו חובבי לשון ומדקדקיה לביטוי "שִׁלְפִי" כנגד הביטוי "שִׁלְהִי" המופיע בגמרא יומא כט: "שילהי דקייטא קשיא מקייטא" - שלהי (סוף) הקיץ קשה מהקיץ. ואמרו שנכון לומר "שלפי הקיץ" שהוא השלף בשדות. ואין אנו בקיאים ברובדי לשון אלה, רק מצאנו שבעקבות ה"שלהי" של הגמרא ביומא הלכו רבים וטובים ונראה שעל כן זה כבר אמרו חכמים: אלה ואלה מכמני לשון חיים.

¹⁰ היינו לימדו האחד את השני והשלימו ידע זה מזה. ראה בגמרא עבודה זרה ח ע"ב תיאור הסמכת חלק מחכמים אלה, בשעת השמד, בין אושא לשפרעם, ע"י רבי יהודה בן בבא, שנהרג כתוצאה ממעשה זה.

¹¹ התקינו תקנות חשובות הידועות [כתקנות אושא](#). ראה מקצתן בגמרא כתובות נ ע"א.

¹² ר' יהודה (ב"ר אלעאי) היה בן אושא ולפיכך כבדוהו לדבר ראשון. מאמר זה סותר לכאורה את המאמר "לא מקומו של אדם מכבודו, אלא אדם מכבוד את מקומו" (תענית כא ע"ב) ונשמח לשמוע הסברים.

¹³ אל תטעה לומר שמשה הוא אלוהות ח"ו ולכן מי שמבקש את ה' ילך את משה שהוא כשכינה, אלא ההפך בדיוק: כל מי שהולך אל משה, הולך לאמיתו של דבר לבקש את הקב"ה! זה הבדל "דק" שיש אולי גם לשנן אותו בדורנו לנוכח האלהה של צדיקים בחייהם ובמותם. ראה דברינו [משה איש האלהים](#) בפרשת וזאת הברכה. וחברים כאן הם תלמידי חכמים.

מי שנצטער בכך עשרה מיל או עשרים או שלשים או ארבעים כדי לשמוע דברי תורה. על אחת כמה וכמה שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכרם בזה ובבא.¹⁴

... נכנס רבי מאיר ודרש ... נכנס ר' יוסי ודרש ... נכנס רבי אליעזר בן יעקב ודרש: "וידבר משה והכהנים והלוים אל כל ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהייתה לעם" (דברים כז), וכי היום קבלו התורה? והלא כבר ארבעים שנה שקבלו את התורה! ואת אמרת היום הזה! אלא מלמד כיון ששנה להם משה את התורה וקבלוה בסבר פנים יפות, העלה להם הכתוב כאילו קבלוה היום מהר סיני. לכך נאמר: "היום הזה נהייתה לעם לה' אלהיך". ואתם אחינו בני אושא שקבלתם רבותינו בסבר פנים יפות, על אחת כמה וכמה.¹⁵

מסכת ברכות דף סג עמוד ב – מקור שני¹⁶

תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי.¹⁷ פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו. פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה" (שמות לג ז). והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה: "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד" (המשך הפסוק שם), תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה - על אחת כמה וכמה.¹⁸ ועוד פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש: 'הסכת ושמע ישראל היום הזה נהייתה לעם' (דברים כז). וכי אותו היום נתנה תורה לישראל? והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה! אלא ללמדך: שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרבי חייה איש כפר עכו: תדע, שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא - דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם.¹⁹ הסכת - עשו כתות וכתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה²⁰.... דבר אחר: הסכת ושמע ישראל - כתתו עצמכם על דברי תורה, כדאמר ריש לקיש. דאמר ריש לקיש: מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה - שנאמר: "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט).

¹⁴ ראה דברינו [אוהל מועד הפרטי והכללי](#) בפרשת ויקרא. אפשר שיש כאן חזרה על המוטיב של בית מדרש 'פרטי' (משה בעקבות חטא העגל, חז"ל בעקבות השמד) שחוזר להיות אוהל מועד 'ציבורי'. לא בכדי פותח ר' יהודה שמושו בו באושא ופתח את בית מדרשו לכל ושאר החכמים באו אליו. אולי זו המשמעות הסמויה של "כבוד אכסניא". השווה עם הסיפור על ר' אלעזר בן ערך שגלה למים היפים והיה בטוח שכל שאר החכמים יבואו אליו ושם תתחדש התורה (כנראה אחרי פירוק כרם ביבנה). ראה דברינו [החרש היה ליבם](#) בפרשת החדש.

¹⁵ בעקבות קבלת פנים יפה זו זכתה אושא שמקום הסנהדרין נקבע בה לתקופה של כ-10 שנים. ראה תיאור נדודי הסנהדרין בגמרא ראש השנה לא ע"א. ולנו חשוב הפסוק בפרשתנו, בפרט "היום הזה נהייתה לעם" שנדרש על כל דור ודור שבו מתחדש לימוד התורה. שהרי כל מה שעתידי תלמיד לחדש כבר נאמר למשה בסיני (ירושלמי פאה פרק ב הלכה ד, שם בלשון קצת אחרת). ולא רק בבית המדרש וכינוסי החכמים, אלא כל אדם מישראל שמנחיל את התורה והמסורת לדורות הבאים. ראה דברינו [והודעתם לבניך ולבני בניך](#) בפרשת ואתחנן. ועוד יש להוסיף כאן, שמדרשה זו על קבלת התורה המתחדשת בכל עת, יש ראייה למאמר החסידי שיום מסוים בשנה, חג השבועות, הוא יום מתן תורה. אבל קבלת התורה היא כל יום.

¹⁶ מקור זה מקביל לדרשה בשיר השירים, אך העדפנו לכפול דרשה נאה בלשונה ורוחה, תוך הצבעה על מקצת ההבדלים, ולא לשבצה בהערות שוליים על הדרשה הקודמת.

¹⁷ עפ"י שמות החכמים הנזכרים כאן, אין ספק ש"כרם ביבנה" הוא שיבוש המעתיקים ומדובר כאמור לעיל בשיקום עולם התורה לאחר מרד בר כוכבא ולא בכדי לא נזכר כאן מייסד כרם ביבנה הוא רבן יוחנן בן זכאי. ומכאן שאולי שיר השירים רבה הוא המקור הקדום והמדויק יותר ובגמרא בבלי השתבש העניין. וצריך לעיין בנוסחי הבבלי השונים (ראו אתר הכי גרסינו).

¹⁸ תוספת החידוש בדרשה זו בהשוואה למקבילה בשיר השירים רבה הוא ארון ה'. נראה שיש כאן ערבוב של שני מוטיבים: הארון בתנועת המחנות שהיה הולך לפני המחנה (במדבר י ג) ואוהל מועד שמשה בנה ושם מחוץ למחנה כנ"ל. זה האחרון מעניין מאד משום שיש כאן סיוע לשיטה שהארון (ארון העץ או ארון בצלאל) היה נתון בתוך אוהל מועד הפרטי של משה עד שהוקם המשכן (בדומה לארון שהעלה דוד לעיר דוד ושהה שם עד שהושלם המקדש בידי שלמה). וזה כשיטת אבן עזרא, ראו שוב בדברינו [אוהל מועד הפרטי והכללי](#) בפרשת ויקרא.

¹⁹ סבר הפנים היפות שבדרשה הקודמת הופך כאן לחביבות התורה. הסכת ושמע בנועם. או אז באה דרשת רבי תנחום שמציגה גישה מורכבת יותר. חביבות התורה וסבר פניה היפות מתגלים לא רק במי שמקפיד לקרוא קריאת שמע שחרית וערבית (ראו שיטת רשב"י (!) שבקריאת שמע שחרית וערבית אדם מקיים "והגית בו יומם ולילה, מנחות צט ב, בדברינו ואספת דגנך בפרשת עקב), אלא גם במי שהחסיר פעם אחת (ערב אחד) וכשבא שוב לקרוא קריאת שמע (בבוקר) - "דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם". האם בשל השמחה שגילה 'דבר חדש' על משקל "בכל עת יהיו בעיניך כחדשים" (עפ"י ספרי דברים פ"קא לג), או שמא נזיפה יש כאן. איזה "הסכת" אנו שומעים (מסכיתים) כאן?

²⁰ כפי שכבר ראינו במדרש תנחומא לעיל שמן הסתם לקח מאן. ראה בהמשך הגמרא שם דברים חריפים על מי שלומד ביחידות ולא בחבורה: "דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: מאי דכתיב חרב אל הבדים ונאלו - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שמתפשים ... ולא עוד אלא שחוטאים - שנאמר ואשר חטאנו".

דבר אחר: הסכת ושמע ישראל - הס ואחר כך כתת. כדרבא, דאמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה.²¹

פתרון תורה פרשת והיה כי תבוא עמוד 283 – היום הה נהיית לעם²²

"וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמור הסכת ושמע ישראל וכו' " - ... כיון שעשו ישראל את העגל התחיל משה צוח ואמר: "מי לה' אלי". מיד נתכנסו אצלו כל בני לוי, שנאמר: "ויואספו אליו כל בני לוי". אמר הקב"ה: ראויין הן שיכתבו דבריהם עם דבריו של משה, לכך נאמר: "וידבר משה והכהנים הלויים". דבר אחר: וידבר משה, ומה דברים שהיו שם? אילא שבאו אצל משה ואמרו לו: לא נטלת את התורה ונתתה אותה לכהנים? שנאמר: ויתנה אל הכהנים בני לוי. אמר להם: רצונכם שיכתבו לכם ויכרתו לכם ברית שכל מי שהוא מבקש ללמוד את התורה שלא יהא נמנע? אמרו לו: הין. עמד משה והכהנים והלויים וכרתו ברית עם ישראל שאין אדם נמנע לקרות בתורה, שנאמר: אל כל ישראל לאמר אילא שבועה ... ואף כן נשבע משה והכהנים והלויים.²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראו [דף שכתב דר' מאיר גרוזמן](#) מהמחלקה לתלמוד בדף השבועי של אוניברסיטת בר אילן בנושא זה וכן [דבריו של דר' אברהם גוטליב שם](#).

²¹ תקשיב ותלמד היטב ואח"כ תתחיל לדרוש ולפלפל. המילה הסכת נחלקת לשניים: "הס – כתת" והדברים חוזרים למדרש תנחומא והערה 7 לעיל.

²² לאחר שהתבשמנו מהשימוש המאוחר (של דורם) שעשו חז"ל בפסוק בעתות משבר וצורך לשקם את לימוד התורה, נחזור לפרשת השבוע ולמעמד של ברית ערבות מואב. למידע על ילקוט מדרשים/פירושים זה, ראה [פתרון תורה](#) באתר מחלקי המים.

²³ ורק אחרי זה באים שם המדרשים שכבר ראינו לעיל: "אמר להן משה לישראל עשו כיתות כיתות והטו אזנכם לשמוע דברי תורה, שנאמר: הסכת ושמע ישראל ... כתתו את לבבכם ואת נפשכם לשמוע דברי תורה. היום הזה נהיית לעם ... ללמדך שכיון ששנה להן משה את התורה וקיבלו אותה בסבר פנים יפות העלה עליהן הקב"ה כאילו אותו היום קיבלוה מהר סיני וכו' ". רק אחרי שבני ישראל דרשו לקחת חלק פעיל בתורה. ראה מקבילה בילקוט שמעוני תורה פרשת כי תבוא רמז תתקלח: "וידבר משה והכהנים הלויים מה דברים היו שם ללמדך שבאו ישראל ואמרו למשה: נטלת את התורה ונתת לכהנים שנאמר: ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים, אמר להם משה: רצונכם שיכרתו לכם ברית שכל מי שמבקש ללמוד תורה לא יהא נמנע (מנוע)? אמרו לו: הן, עמדו ונשבעו שאין אדם נמנע מלקרות בתורה, שנאמר: אל כל ישראל לאמר. א"ל משה: היום הזה נהיית לעם". כך גם רש"י בפרשתנו, פרק כט פסוק ג: "עד היום הזה - שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב (לקמן לא, ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי, באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקיבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה? ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו ניתנה! ושמו משה על הדבר, ועל זאת אמר להם: היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כז, ט), היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום". ראה דברינו [מורשה קהילת יעקב](#) בפרשת וזאת הברכה על התורה שהיא מורשה לכל קהילת יעקב. "היום הזה נהיית לעם", כאשר התורה איננה יותר נחלת האליטות אלא פתוחה לכל. "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" וכיוצא באלה. הפסוק כולל את הכהנים הלויים, לא רק משה, אבל חז"ל עושים צעד אחד קדימה לפתיחת בית המדרש בפני כולם. זהו ה"הסכת ושמע ישראל" של המדרש, זהו "היום נהיית לעם" של חז"ל, של תוספת הרחבת הדעת שלהם אל מול הפסוק במקרא. עם נהיה לעם, לאורך זמן, לא במעמד חד-פעמי של ברית זו או אחרת, ולא בגאולה ניסית זו או אחרת, אלא בבית מדרש רציף ופתוח לכל, יום ויום ושעה ושעה. בפתחות תורנית חברתית אמיתית.